

Kontynuacja działalności w raportach finansowych spółek giełdowych w okresie pandemii COVID-19 – wyniki badania empirycznego

Going concern in the financial reports of listed companies during the COVID-19 pandemic – the results of an empirical study

EWA CHROSTOWSKA*, KATARZYNA KOLEŚNIK**

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest ocena, ile spółek zmagają się z problemami związanymi z kontynuacją działalności oraz identyfikacja, z jakimi niepewnościami, mogącymi wpłynąć na kontynuację, mierzą się spółki, szczególnie w okresie pandemii COVID-19.

Metodyka/podejście badawcze: Przedmiotem badań były raporty finansowe spółek notowanych na rynku głównym GPW w Warszawie, w sektorach: odzież i kosmetyki, rekreacja i wypoczynek, transport i logistyka. Zbadano 33 (spośród 37) raporty za pierwsze półrocze 2020 roku. Wykorzystano metodę analizy treści pełnych wersji części opisowych sprawozdań finansowych, raportów z przeglądu biegłego rewidenta oraz sprawozdań zarządu z działalności.

Wyniki: Blisko połowa jednostek deklarujących kontynuację stwierdziła istnienie niepewności będących jej zagrożeniem. Pandemia wpłynęła na zakres prezentowanych ujawnień. Różnorodność prezentacji oraz selektywność miejsca ujawnień może utrudniać wyciąganie wniosków przez interesariuszy.

Ograniczenia/implikacje badawcze: Badaniem objęto trzy sektory, a analizę przeprowadzono w spółkach giełdowych, z kompletnymi i dostępnymi raportami. Badano raporty półroczne, podlegające przeglądowi biegłego rewidenta. Analizowano raporty na wczesnym etapie pandemii. Artykuł może być inspiracją do dalszych badań, w tym porównawczych, w tych samych i pozostałych sektorach. Problematyka jest ważna, a wpływ pandemii może zmieniać się w czasie.

Oryginalność/wartość: Artykuł stanowi praktyczne studium ujawnień w zakresie kontynuacji działalności w czasie pandemii oraz pozwala uzmysłowić wieloaspektowość i złożoność kwestii związanych z oceną kontynuacji.

Słowa kluczowe: kontynuacja działalności, raporty finansowe, pandemia, COVID-19, niepewność, ujawnienia.

---

* Mgr Ewa Chrostowska, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości, <https://orcid.org/0000-0001-5128-8743>, ewa.chrostowska@ug.edu.pl

** Dr Katarzyna Kolesnik, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości, <https://orcid.org/0000-0003-1487-908X>, katarzyna.kolesnik@ug.edu.pl

Abstract

Purpose: The objective of this article is to assess how many entities have faced going concern problems and to identify what uncertainties may affect a going concern, especially during the COVID-19 pandemic.

Methodology/research approach: The subject of the research was financial reports of companies listed on the main market of the Warsaw Stock Exchange in the following sectors: clothing and cosmetics, recreation and leisure, and transport and logistics. Thirty-three (out of 37) reports for the first half of 2020 were examined. We analysed the content of full versions of the descriptive parts of financial statements, reports on the auditor's review and management comment letters.

Results: Nearly half of the surveyed entities that declared they were a going concern disclosed going concern uncertainties. The pandemic affected the scope of disclosures presented in the reports. The variety of presentation styles and the selectivity of the place of the disclosure may hinder stakeholders when drawing conclusions.

Research limitations/implications: Only three sectors were examined, and the sector analysis was conducted only in listed companies with complete and available reports. We analysed half-yearly reports that were reviewed by statutory auditors. The reports were analysed early in the pandemic. The article may be an inspiration for further research, including comparative research, in companies from the same and other sectors. The issue is vital, all the more so as the impact of the pandemic may change over time.

Originality/Value: The article is a practical study of going concern disclosures during the pandemic. The study reveals the multifaceted nature and complexity of the issues related to continuation assessment.

Keywords: going concern, financial reports, pandemic, COVID-19, uncertainties, disclosure.

Wprowadzenie

Kontynuacja działalności uznawana jest, zarówno w przepisach krajowych, jak i międzynarodowych prawa bilansowego, za jedną z nadrzędnych zasad rachunkowości, której znaczenie dla sprawozdawczości finansowej jest fundamentalne. Jak zaznacza S. Hońko (2020), przyjęcie założenia kontynuacji działalności przez jednostkę jest syntetyczną informacją, że zamierza ona prowadzić działalność i uznaje jej prowadzenie za realne, co stanowi ważny komunikat dla użytkowników sprawozdania finansowego. Zasada ta decyduje o metodach, według których następuje pomiar majątku i zobowiązań jednostki.

Problem właściwej oceny zdolności jednostki do kontynuowania działalności przy sporządzaniu sprawozdania finansowego jest zadaniem kierownika jednostki. Ponadto, zgodnie z Międzynarodowym Standardem Badania nr 570 „Kontynuacja działalności” (MSB 570) biegły rewident, aby wydać opinię o sprawozdaniu finansowym ma obowiązek zweryfikować, czy ocena ta jest zasadna. Wypełnienie tego obowiązku związane jest z identyfikacją i klasyfikacją zjawisk mogących w przyszłości zakłócić funkcjonowanie jednostki.

Obecna sytuacja wynikająca z rozprzestrzeniania się koronawirusa wywołującego chorobę COVID-19 na całym świecie i ogłoszenia globalnej pandemii przez Światową Organizację Zdrowia (World Health Organization, WHO) wywiera znaczący wpływ na wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Pandemia

niewątpliwie spowodowała znaczący wzrost niepewności ekonomicznej, zakłócając lub uniemożliwiając funkcjonowanie wielu sektorów, przerywając łańcuchy dostaw czy drastycznie zmieniając popyt na określone dobra. Zdarzenia te mogą w niektórych przypadkach rodzić wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności. Zatem zawarta w sprawozdaniu finansowym deklaracja kontynuacji działalności i ewentualne wskazanie związanych z nią zagrożeń najprawdopodobniej będzie przedmiotem zainteresowania interesariuszy. Ocena ta będzie wyzwaniem dla kierowników jednostek, tym bardziej że wpływ pandemii na przedsiębiorstwa może się zmieniać wraz z upływem czasu. Uwzględniając powyższe, szczególnie trudna może okazać się ocena przyszłości, ponieważ jest ona nieprzewidywalna.

Celem artykułu jest ocena ile spółek zmagają się z problemami związanymi z kontynuacją działalności oraz identyfikacja, z jakimi niepewnościami, mogącymi wpłynąć na kontynuację działalności, mierzą się spółki, szczególnie w okresie pandemii COVID-19. Ocena ta jest niezmiernie ważna dla użytkowników sprawozdań finansowych podejmujących na bazie tych informacji decyzje gospodarcze. Aby zrealizować tak postawiony cel artykułu, dokonano analizy deklaracji jednostek o zamiarze i zdolności do kontynuowania działalności w półrocznych raportach finansowych spółek giełdowych za 2020 rok. Ponadto przeanalizowano ustosunkowanie się biegłych rewidentów do tej deklaracji w raportach z przeglądu. Analizie poddano ujawnienia niepewności będących zagrożeniem kontynuacji działalności wraz z oceną, czy były one związane z pandemią COVID-19, czy też nie. Dodatkowo podjęto również próbę identyfikacji obszarów ujawnień tych niepewności. Do badania wybrano spółki z trzech sektorów: odzież i kosmetyki, rekreacja i wypoczynek oraz transport i logistyka. W literaturze przedmiotu (Aloshynskiy, Gertz, 2020; Gossling i in., 2020; Hołda, 2021; Hońko, 2020; Zhao, Kim, 2021), rekomendacjach krajowych i międzynarodowych organizacji księgowych oraz biegłych rewidentów (IAASB¹, 2020a, 2020b; KSR, 2020; PIBR, 2020a, 2020b), a także w publikacjach firm audytorskich, głównie wielkiej czwórki (KPMG, 2020), sektory te były wymieniane jako jedne z tych, które potencjalnie ucierpiały wskutek pandemii COVID-19. Badaniem empirycznym objęto 33 (spośród 37) spółek wybranych sektorów, dzieląc badanie na dwa etapy. Pierwszy etap badania miał na celu identyfikację, ile podmiotów ujawnia problemy z kontynuacją działalności. Drugi etap stanowił próbę identyfikacji niepewności mogących wpłynąć na kontynuację działalności, z jakimi zmagają się spółki.

Na potrzeby niniejszego opracowania zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, analizę regulacji prawnych, a także pogłębioną analizę treści raportów finansowych oraz metody indukcji logicznej i syntezy użyte podczas formułowania wniosków. W pierwszym etapie badania empirycznego wykorzystano części opisowe sprawozdań finansowych oraz raporty z przeglądu biegłych rewidentów, w drugim zaś dodatkowo posłużono się sprawozdaniami zarządu z działalności.

---

¹ Rada Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych (International Auditing and Assurance Standards Board, IAASB).

Artykuł dotyczy istotnego i aktualnego problemu, będąc oryginalnym, praktycznym studium ujawnień w zakresie kontynuacji działalności w czasie pandemii. Badanie stanowi połączenie jednej z głównych zasad rachunkowości, tj. kontynuacji działania wraz z aktualną tematyką pandemii COVID-19, pozwalając uzmysłowić wieloaspektowość i złożoność kwestii związanych z oceną kontynuacji w tym okresie. Niniejsze opracowanie wpisuje się w obecnie prowadzone badania dotyczące wpływu pandemii na jednostki oraz ujawnienia dokonywane w ich raportach finansowych. Artykuł może być inspiracją do dalszych badań, tym bardziej że problematyka ta jest ważna, ponieważ wpływ pandemii na działalność spółek może zmieniać się w czasie.

1. Zasada kontynuacji działalności i jej znaczenie

Kontynuacja działalności jest jedną z nadrzędnych zasad rachunkowości, której znaczenie dla sprawozdawczości finansowej jest fundamentalne. W literaturze prezentowane jest stanowisko, że zasada ta powinna być rozpatrywana w trzech płaszczyznach, jako (Gierusz, 2005, s. 27 za: Gos, Hońko, 2013, s. 134–135):

- 1) warunek prowadzenia działalności przez jednostkę przejawiający się w realizacji jej misji, planów oraz osiągania założonych celów;
- 2) założenie, które może zostać podważone; powyższe oznacza, że pomimo zachowania należytej staranności w ocenie przyszłej sytuacji jednostki, mogą zaistnieć w przyszłości okoliczności na tyle niekorzystne, że przyjęte założenie okaże się bezzasadne;
- 3) podstawowa reguła wyceny aktywów i zobowiązań oraz prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym; przyjęcie (lub nie) założenia kontynuacji działalności decyduje o zasadach, według których następuje pomiar aktywów i zobowiązań jednostki oraz prezentacja danych w sprawozdaniu finansowym.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości, jak i Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) decyzję, czy przedsiębiorstwo ma zamiar oraz możliwość kontynuowania działalności podejmuje kierownik jednostki, uwzględniając wszystkie znane mu okoliczności dotyczące przyszłości, która odpowiada co najmniej 12 miesiącom od dnia bilansowego (Ustawa o rachunkowości, art. 5 ust. 2, § 16 MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”). Przyjęcie założenia kontynuacji działalności wymaga przeprowadzenia oceny bieżącego i prognozowanego zakresu działalności, w szczególności analizy ekonomicznej i prawnej podmiotu. Jak zaznacza Hońko (2020, s. 453): „Deklaracja [...] powinna być poparta argumentami. Sama wiara i optymizm nie wystarczą”. Decyzja ta ma kluczowe znaczenie przy sporządzaniu sprawozdania finansowego oraz w trakcie jego badania przez biegłego rewidenta. Zależnie od tego, czy jednostka ma jednocześnie chęć i możliwość kontynuowania działalności, czy też nie, stosuje się odmienne zasady pomiaru aktywów i pasywów oraz ich prezentacji w bilansie. Stąd też decyzja o kontynuowaniu (lub nie) działalności przez jednostkę podejmowana jest na dzień rozpoczęcia

prac związanych z zamknięciem rocznym ksiąg rachunkowych, a następnie weryfikowana – zarówno do dnia sporządzenia sprawozdania finansowego, jak i do dnia jego zatwierdzenia przez właścicieli. W tym czasie mogą zaistnieć nowe okoliczności, wskazujące na zmianę warunków, które mogą podważyć zasadność podjętej wstępnie decyzji.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości oświadczenie o kontynuacji działalności bądź jej braku należy ująć we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego (w sprawozdaniu finansowym sporządzanym według MSSF będzie to nota objaśniająca). Jeżeli jednostka deklaruje chęć kontynuowania działalności, ale jest świadoma występowania znaczącej niepewności, jaka wiąże się z realizacją tego zamiaru, wówczas opis tych niepewności ujawnia się w notach objaśniających. Dodatkowo należy wskazać czy sprawozdanie finansowe zawiera korekty związane z tym zagrożeniem, a także opis podejmowanych lub planowanych przez jednostkę działań zapobiegających tym zagrożeniom. Podobne regulacje w tym zakresie zawiera MSR 1, stanowiąc w § 25, że „jeżeli w trakcie dokonywania oceny kierownictwo świadome jest występowania istotnej niepewności dotyczącej zdarzeń lub okoliczności, które nasuwają poważne wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności, powinno ono ujawnić istnienie takiej niepewności”. Ponadto w standardzie tym wskazano, że jeżeli jednostka nie sporządza sprawozdania finansowego przy założeniu kontynuacji działalności, wówczas powinna ujawnić ten fakt, podając jednocześnie zasady sporządzania sprawozdania finansowego oraz powód, dla którego przyjęcie tego założenia jest bezpodstawne. Sytuacja ta dotyczy w szczególności podmiotów, wobec których toczy się postępowanie likwidacyjne bądź upadłościowe albo których właściciele nie zamierzają prowadzić dalej działalności i podjęli w związku z tym odpowiednie uchwały.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, w wyniku oceny sytuacji jednostki jej kierownik może zadeklarować, że:

- 1) jednostka ma zamiar kontynuować działalność w następnym roku obrotowym (licząc od dnia bilansowego) i jednocześnie jest ona niezagrożona;
- 2) jednostka ma zamiar i możliwość kontynuacji działalności w następnym roku obrotowym, jednak jest świadoma istotnych ryzyk i zagrożeń;
- 3) jednostka nie ma zamiaru lub możliwości kontynuowania działalności.

Ważnym uzupełnieniem diagnozy przedsiębiorstwa w kontekście oceny kontynuacji działalności są informacje ujęte w sprawozdaniu z działalności zarządu². Obejmuje ono m.in. informacje o przewidywanym rozwoju jednostki oraz jej przewidywanej sytuacji finansowej, w tym ocenę uzyskanych efektów oraz wskazanie czynników ryzyka i opis zagrożeń (Ustawa o rachunkowości, art. 49 ust. 2). Podobnie kwestie te uregulowano w regulacjach międzynarodowych. Zgodnie ze stanowiskiem Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR) celem komentarza zarządu³ jest wyjaśnienie głównych trendów i czynników, które w największym

---

² Krąg jednostek zobowiązanych do sporządzania sprawozdania zawiera art. 49 ust. 1 ustawy o rachunkowości.

³ Odpowiednik sprawozdania zarządu w nazewnictwie stosowanym przez RMSR.

stopniu wpływają na przyszłe wyniki, sytuację i rozwój jednostki (§ 11). Sprawozdanie to odzwierciedla zatem poglądy zarządu na temat przyszłości przedsiębiorstwa. W założeniu powinny one pomóc użytkownikom zrozumieć m.in.: stopień narażenia jednostki na ryzyko, wdrożone przez nią strategie w zakresie zarządzania tym ryzykiem i ich efektywność (Krasodomska, 2011, s. 101). Szczególną uwagę na zawartość tego sprawozdania zwrócił uwagę Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (European Securities and Market Authority, ESMA), który zalecił ujawnienie w tym dokumencie szczegółowych i specyficznych dla jednostki informacji związanych z wpływem pandemii COVID-19 (ESMA, 2020).

2. Kontynuacja działalności w czasie pandemii COVID-19

Globalna pandemia koronawirusa (COVID-19) uważana jest za jedno z najważniejszych i najgroźniejszych wydarzeń gospodarczych i społecznych (Goodell, 2020). Powszechnie określana jest jako zjawisko „Czarnego Łabędzia” (pisanego wielką literą) (Antipova, 2020; Czech i in., 2020; Kumar-Mishra, 2020; Morales, Andreosso-O’Callaghan, 2020; Szczepański, 2020). Twórcą tej koncepcji jest amerykański naukowiec, ekonomista i filozof pochodzenia libańskiego N.N. Taleb. W 2007 roku, tuż przed wybuchem światowego kryzysu finansowego, opublikował on książkę na temat zjawiska „Czarnego Łabędzia” pt. *Czarny Łabędź. O skutkach nieprzewidywalnych zdarzeń* (2014). W obliczu obecnych wydarzeń praca ta ponownie jest przedmiotem zainteresowania wielu naukowców, ekonomistów oraz specjalistów od zarządzania ryzykiem (Mączyńska, 2020).

Nazwa ta pochodzi od bardzo rzadko występujących na świecie czarnych łabędzi. Dopóki nie odkryto ich w Australii, powszechnie uważano, że wszystkie łabędzie na świecie są białe. Okazuje się jednak, że bardzo rzadko pojawiają się czarne ptaki z tego gatunku (Szczepański, 2020, s. 8). Metafora „Czarnego Łabędzia” służy zatem ilustracji zdarzeń, które, zanim się wydarzyły, uznawane były za niemożliwe. W naukach ekonomicznych termin ten oznacza nieoczekiwane zdarzenie, którego (prawie) nikt nie jest w stanie przewidzieć. Tego rodzaju wydarzenia mają często znaczący wpływ na świat i negatywnie oddziałują na gospodarkę oraz społeczeństwo.

Obecnie takim nieoczekiwanym zdarzeniem, którego zagrożenia i konsekwencji dla życia społeczno-gospodarczego nie przewidziano w wielu krajach jest epidemia koronawirusa, która rozpoczęła się pod koniec 2019 roku w Chinach i w krótkim czasie rozprzestrzeniła się na cały świat. Pierwsze ogniska chorobowe w Europie zanotowano w lutym, natomiast w Polsce pierwszy stwierdzony przypadek miał miejsce na początku marca 2020 roku. Ze względu na szybkość i łatwość rozprzestrzeniania się wirusa oraz wzrost liczby wtórnych ognisk, 11 marca 2020 roku WHO ogłosiła stan globalnej pandemii COVID-19. W tej sytuacji zalecono utrzymywanie dystansu społecznego oraz nadzwyczajne środki ostrożności w kontaktach międzyludzkich. Rządy poszczególnych krajów podjęły decyzje administracyjne

skutkujące wprowadzeniem szeregu obostrzeń, które miały zabezpieczyć utrzymanie reżimu sanitarnego w społeczeństwie. Skutki tych decyzji doprowadziły w krótkim czasie do gwałtownych zmian społeczno-gospodarczych, spowodowały spowolnienie lub zatrzymanie produkcji i konsumpcji, zakłóciły funkcjonowanie rynków pracy, a także wywołały niepokój zarówno wśród pracodawców, jak i osób pracujących. Wiele zakładów pracy, zarówno tych małych, jak i dużych, musiało ograniczyć lub całkowicie zawiesić swoją działalność (Radlińska, 2020, s. 114).

Obecna sytuacja wynikająca z rozprzestrzeniania się koronawirusa SARS-CoV-2 wywołującego chorobę COVID-19 będzie mieć istotny wpływ na sprawozdania finansowe sporządzane za 2020 rok oraz za lata późniejsze (Albitar i in., 2021). W wyniku pandemii więcej jednostek może identyfikować zagrożenia dla ciągłości działania. Z opublikowanych pod koniec stycznia 2021 roku przez GUS szacunków wstępnych za 2020 rok wynika, że produkt krajowy brutto w 2020 roku zmniejszył się realnie o 2,8%, wobec wzrostu o 4,5% w 2019 roku. Natomiast przeprowadzone w kwietniu 2020 roku przez Instytut Rozwoju Gospodarczego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie badania wskazały, że 25% polskich przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego, budowlanych i handlowych uznało skutki wprowadzonych przez rząd ograniczeń za dotkliwe. Najbardziej ucierpiały przedsiębiorstwa handlowe (Adamowicz i in., 2020, s. 11). Okoliczności te powodują, że na pierwszy plan wysuwa się ocena zdolności do kontynuacji działalności, a także konieczność zapewnienia odpowiednich ujawnień informacji. Tym niemniej, nawet jeżeli zarząd uzna, że pomimo pandemii takie zagrożenia nie występują, powinien on ujawnić w sprawozdaniu finansowym przesłanki, na których podstawie dokonał takiej oceny. Pominięcie tej informacji w sprawozdaniu finansowym byłoby niedomówieniem poddającym w wątpliwość jego wiarygodność, zwłaszcza że deklaracja kontynuacji działalności znajdzie się w centrum uwagi interesariuszy. Można przypuszczać, że będą oni chcieli uzyskać odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie i z jaką siłą skutki pandemii wpłynęły na jednostkę oraz jakie są jej perspektywy na przyszłość (Hońko, 2020).

Bez wątplenia w dobie pandemii ocena kontynuacji działalności jest wyzwaniem zarówno dla kierownika jednostki, jak i biegłego rewidenta badającego sprawozdanie finansowe. Nawet w zwykłych warunkach wymaga ona znajomości branży, otoczenia gospodarczego, w którym prowadzona jest działalność, a także umiejętności przewidywania zdarzeń przyszłych. Obecnie, szczególnie trudna jest ocena przyszłości, ponieważ jest ona nieprzewidywalna. Sytuacja związana z pandemią i jej wpływem na gospodarkę zmienia się dynamicznie. Nadal nie wiadomo, kiedy i w jakim zakresie zostaną zniesione ograniczenia, a prognozowanie daty „powrotu do normalności sprzed pandemii” jest „wrózeniem z fusów”. Sprawę komplikuje fakt, że zarówno krajowe, jak i międzynarodowe przepisy prawa bilansowego nie zawierają wytycznych, które ułatwiłyby ocenę zdolności do kontynuacji działalności, szczególnie w czasie kryzysu. Objawy zagrożenia kontynuacji działania najszerzej zostały sklasyfikowane w MSB 570. Standard zawiera jednak jedynie uniwersalną listę kontrolną zdarzeń i warunków, które mogą poddawać w wątpliwość zdolność jednostki do kontynuacji działalności, natomiast brak jest

wytycznych na temat sposobów identyfikacji tych zagrożeń. W związku z czym liczne organizacje profesjonalnych księgowych i biegłych rewidentów, w tym IAASB, KSR, PIBR, a także firmy audytorskie, głównie wielkiej czwórki, opracowały szereg rekomendacji w zakresie oceny kontynuacji działalności w warunkach pandemii. W opracowaniach tych zwrócono uwagę, że dokonując tej oceny kierownik jednostki powinien rozważyć negatywne, ale wciąż realne scenariusze dalszego rozwoju pandemii oraz jej wpływu na jednostkę. Ponadto w rekomendacjach zachęca się jednostki do aktualizacji prognoz dotyczących przyszłości, uwzględniając zidentyfikowane czynniki ryzyka oraz różne możliwe scenariusze, w tym negatywne. Jak już wcześniej wspomniano, ocena tych elementów, ze względu na wciąż nieprzewidywalny rozwój pandemii, w praktyce może okazać się niezmiernie trudna.

3. Ocena kontynuacji działalności w półrocznych raportach finansowych spółek giełdowych – wyniki badania empirycznego

3.1. Metodyka badania

Zaprezentowane w artykule wyniki badań są efektem analizy raportów finansowych spółek giełdowych notowanych na rynku głównym GPW w Warszawie. Badaniem objęto spółki trzech sektorów: odzież i kosmetyki⁴, rekreacja i wypoczynek⁵, transport i logistyka. W literaturze przedmiotu (Aloshynskiy, Gertz, 2020; Gossling i in., 2020; Holda, 2021; Hońko, 2020; Zhao, Kim, 2021), rekomendacjach IAASB, KSR, PIBR oraz publikacjach firm audytorskich, głównie wielkiej czwórki, wskazywane były jako jedne z tych, które potencjalnie ucierpiały wskutek pandemii COVID-19. Przeanalizowano raporty sporządzone za pierwsze półrocze 2020 roku kończące się nie wcześniej niż 30.06.2020 roku. Raporty te zasadniczo skupiają się na aktualizacji informacji zawartych w ostatnim pełnym rocznym sprawozdaniu finansowym. Biorąc pod uwagę szybko zmieniające się warunki prowadzenia działalności, informacje w śródrocznych sprawozdaniach finansowych w 2020 roku mogą jednak dla wielu jednostek oznaczać więcej niż tylko zwykłą aktualizację od ostatniego rocznego sprawozdania finansowego. W przypadku wielu jednostek najprawdopodobniej będzie to pierwszy okres sprawozdawczy, w którym zostaną ujawnione skutki finansowe pandemii COVID-19. Ponadto regulacje dotyczące oceny kontynuacji działalności mają zastosowanie również do sprawozdań śródrocznych. Dokonując tej oceny, zarząd powinien wziąć pod uwagę wszystkie dostępne informacje dla okresu co najmniej 12 miesięcy od daty śródrocznego sprawozdania finansowego (MSR 1, § 4).

---

⁴ Wewnątrz sektora również: obuwie, chemia gospodarcza.

⁵ Wewnątrz sektora również: biura podróży, hotele, restauracje.

Badaniem objęto sprawozdania półroczne ze względu na to, iż podlegają one przeglądowi dokonywanemu przez biegłych rewidentów. Zatem warunkiem uwzględnienia spółki w badaniu była publikacja raportu finansowego uwiarygodnionego raportem z przeglądu sprawozdania finansowego biegłego rewidenta.

Badaniu poddano wchodzące w skład raportów finansowych⁶: części opisowe sprawozdań finansowych, sprawozdania zarządu z działalności wraz z raportami z przeglądu sprawozdań finansowych biegłych rewidentów. W przypadku, gdy podmiot sporządzał skonsolidowane sprawozdania finansowe badaniu podlegało sprawozdanie skonsolidowane, w przeciwnym – jednostkowe sprawozdania finansowe.

Spośród 37 spółek badaniem objęto raporty 33 z nich. Pozostałe cztery wyłączono z badania, z czego:

- jedną spółkę z niekompletnym raportem – brak raportu z przeglądu sprawozdania finansowego;
- trzy spółki z powodu braku publikacji raportu na stronach internetowych.

Materiał badawczy zgromadzono wykorzystując strony internetowe spółek oraz stronę internetową GPW w Warszawie.

W pierwszym etapie badania wykorzystano metodę analizy treści pełnych wersji części opisowych sprawozdań finansowych oraz raportów z przeglądu sprawozdań finansowych 33 spółek. Dokonano analizy pod kątem stwierdzenia deklaracji jednostki co do kontynuacji działalności. Zbadano, czy jednostka ujawniła deklarację o zamiarze i możliwości kontynuacji działalności bądź decyzję o niekontynuowaniu działalności. W przypadku uznania przez zarząd, że przyjęcie kontynuacji działalności jest zasadne, przeanalizowano, czy jednostka wskazała na istnienie (lub brak istnienia) niepewności w tym zakresie. Zbadano również raporty z przeglądu śródrocznych sprawozdań finansowych w zakresie ustosunkowania się biegłego rewidenta do kwestii deklaracji jednostki co do kontynuacji działalności.

W drugim etapie badania wykorzystano metodę analizy treści nie tylko pełnych wersji części opisowych sprawozdań finansowych wraz z raportami z przeglądu biegłego rewidenta, ale również analizę treści sprawozdań zarządu z działalności. Przeanalizowano raporty spółek, które wskazały na kontynuację działalności, ale zidentyfikowały istnienie niepewności w tym zakresie. Raporty zbadano pod kątem ujawnień niepewności mogących być zagrożeniem kontynuacji działalności. Jednocześnie raporty tej grupy spółek zbadano pod kątem ujawnień niepewności związanych z pandemią COVID-19. Na etapie badania przeanalizowano również raporty z przeglądu sprawozdań finansowych w zakresie ustosunkowania się biegłego rewidenta do kwestii powyższych ujawnień.

Łącznie przebadano raporty finansowe za 1 półrocze 2020 roku 33 spółek, w tym odpowiadające im 33 sprawozdania z przeglądu biegłych rewidentów, z czego:

- odzież i kosmetyki: 20 spółek,
- rekreacja i wypoczynek: siedem spółek,
- transport i logistyka: sześć spółek.

---

⁶ Dalej nazywane raportami.

3.2. Prezentacja wyników badania empirycznego

W pierwszym etapie badania, identyfikującym deklarację jednostki co do kontynuacji działalności, analiza treści części opisowych sprawozdań finansowych wykazała, iż 32 spółki nie zadeklarowały braku kontynuacji działalności w sprawozdaniach, zaś jedna spółka zadeklarowała brak kontynuacji działalności (podmiot będący w likwidacji). Raport tej spółki nie był przedmiotem analizy w drugim etapie badania empirycznego, ponieważ biegły rewident odstąpił od sformułowania wniosku w związku z przeglądem jej sprawozdania finansowego, uznając, że nie jest w stanie go wydać. W pozostałych jednostkach raport z przeglądu biegłego rewidenta nie podważał zasadności przyjętej przez zarząd decyzji o kontynuacji działalności.

Dokonując analizy materiału empirycznego 32 jednostki deklarujące kontynuację działalności podzielono na dwie grupy: spółki, w których wystąpiły niepewności mogące być zagrożeniem kontynuacji działalności oraz spółki, w których takie niepewności nie wystąpiły (zob. tab. 1).

Tabela 1. Stwierdzenie istnienia niepewności mogących być zagrożeniem kontynuacji działalności badanych spółek w podziale na sektory

Istnienie niepewności	Liczba spółek z sektora:			
	odzież i kosmetyki	rekreacja i wypoczynek	transport i logistyka	razem
Tak	10	3	1	14
Nie	9	4	5	18
Razem	19	7	6	32

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych oraz raportów z przeglądu biegłych rewidentów.

W przypadku jednej z 14 spółek, w których wystąpiły niepewności mogące budzić wątpliwości co do możliwości kontynuacji działalności, ujawnienia dokonał biegły rewident a nie spółka. Jednostka ta w sprawozdaniu finansowym stwierdziła, iż nie występują istotne zagrożenia dla kontynuacji działalności, a biegły rewident zamieścił w raporcie z przeglądu „objaśnienie uzupełniające” ujawniające istnienie istotnej niepewności w tym zakresie.

W drugim etapie badania do analizy niepewności mogących być zagrożeniem kontynuacji działalności wykorzystano sprawozdania finansowe, sprawozdania zarządu z działalności oraz raporty z przeglądu biegłego rewidenta. Analiza treści powyższych dokumentów pozwoliła na zidentyfikowanie, jakie niepewności mogące zagrozić kontynuacji działalności zostały w nich ujawnione. Jednocześnie raporty te badano również pod kątem ujawnień niepewności stanowiących zagrożenie kontynuacji działalności związanych z pandemią COVID-19.

Przeanalizowane raporty prezentujące niepewności mogące być zagrożeniem kontynuacji działalności podzielono na trzy grupy, w zależności od związku niepewności z pandemią COVID-19 (zob. tab. 2).

Tabela 2. Niepewności mogące być zagrożeniem kontynuacji działalności w badanych sektorach w podziale na ich powiązanie z pandemią COVID-19

Niepewności wynikające	Liczba spółek z sektora:			
	odzież i kosmetyki	rekreacja i wypoczynek	transport i logistyka	razem
wyłącznie z pandemii COVID-19	5	2	0	7
zarówno ze zdarzeń związanych jak i niezwiązanych z pandemią COVID-19	4	1	0	5
wyłącznie ze zdarzeń niezwiązanych z pandemią COVID-19	1	0	1	2
Razem	10	3	1	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów badanych spółek.

Wyniki analizy ujawnień niepewności w podziale na ich powiązanie z pandemią COVID-19 zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Niepewności mogące być zagrożeniem kontynuacji działalności w badanych spółkach w podziale na ich powiązanie z pandemią COVID-19

Niepewności wynikające	Spółka z sektora:													
	odzież i kosmetyki								rekreacja i wypoczynek			transport i logistyka		
	CCC	CDRL	Harper Hygienics	Intersport Polska	LPP	Miraculum	Prima Moda	Redan	Solar Company	TXM	Amrest Holdings S.E.	Rainbow Tours	Sfnks Polska	OT Logistics
z pandemii COVID-19	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
ze zdarzeń niezwiązanych z pandemią COVID-19	0	0	1	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1

Objaśnienia: 1 – potwierdza ujawnienie, 0 – oznacza brak ujawnień.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów badanych spółek.

W przypadku siedmiu spółek, wskazujących na niepewności niezwiązane z pandemią, niepewności te wynikały z problemów, które pojawiły się jeszcze przed pandemią. Dotyczyły one m.in. toczących się postępowań restrukturyzacyjnych, w tym możliwości niewykonania układu z wierzycielami bądź nieskutecznego wdrożenia programu restrukturyzacyjnego. Ponadto wskazywano na niepewności wynikające ze strat ponoszonych na poziomie operacyjnym w latach ubiegłych, z trudności

z płynnością⁷ oraz uzyskiwaniem finansowania. W dwóch spółkach założenie kontynuacji działalności wprost zostało oparte na oczekiwaniach zarządu, że kredyt obrotowy zostanie odnowiony oraz że spółka zawrze z bankami finansującymi aneks do umowy restrukturyzacyjnej. W jednym z raportów niepewność dotyczyła obowiązku niezwłocznego zwołania przez zarząd walnego zgromadzenia, w celu powzięcia uchwały dotyczącej dalszego istnienia spółki ze względu na poziom ponoszonych i zaprezentowanych w raporcie strat⁸. Niepewność ta została ujawniona dopiero w raporcie z przeglądu biegłego rewidenta.

Analiza treści badanych raportów, pozwoliła również na pogrupowanie ujawnień dotyczących niepewności zagrażających kontynuacji działalności według kategorii zaprezentowanych w tabeli 4.

Tabela 4. Obszary ujawnień niepewności mogących być zagrożeniem kontynuacji działalności w badanych spółkach

Obszary ujawnień niepewności	Spółka z sektora:													
	odzież i kosmetyki								rekreacja i wypoczynek			transport i logistyka		
	CCC	CDRL	Harper Hygienics	Intersport Polska	LPP	Miraculum	Prima Moda	Redan	Solar Company	TXM	Amrest Holdings S.E.	Rainbow Tours	Sfinks Polska	OT Logistics
Wyniki – utrata rynku, klienta, przychodów	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Finansowanie	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1
Płynność	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1
Cykl produkcyjno-logistyczny, dostawy towarów i usług	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0
Plany finansowe, strategie, prognozy, decyzje inwestycyjne	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Umowy najmu (czynszowe)	1	1	0	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0

Objaśnienia: 1 – potwierdza ujawnienie, 0 – oznacza brak ujawnień.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów badanych spółek.

⁷ W jednej spółce ujawnienia tej niepewności dokonał dopiero biegły rewident w raporcie z przeglądu, uznając ją, w przeciwieństwie do spółki, za istotną niepewność zagrażającą kontynuacji działalności.

⁸ Stosownie do wymogów art. 397 ustawy *Kodeks spółek handlowych* z dnia 15.09.2000 r., gdyż spółka wykazała stratę przewyższającą sumę kapitału zapasowego i kapitałów rezerwowych oraz jedną trzecią kapitału zakładowego.

Pierwszym przebadanym obszarem ujawnień niepewności, które według spółek mogą zagrozić kontynuacji działalności, stanowią wpływające na wyniki: utrata rynku, klienta oraz przychodów. Przeprowadzona analiza wykazała, że spośród dziesięciu raportów sektora odzież i kosmetyki w dziewięciu z nich wskazano na występowanie niepewności związanych z utratą rynku, klienta oraz przychodów. Trudności te zostały również zidentyfikowane przez wszystkie spółki sektora rekreacja i wypoczynek.

Spółki sektora odzież i kosmetyki ujawniające niepewności w tym obszarze, wskazywały zarówno na wprowadzane przez rządy regulacje ograniczające bądź zakazujące prowadzenia działalności gospodarczej (np. konieczność zamknięcia sklepów stacjonarnych, centrów i galerii handlowych), jak i na ograniczenia społeczne (np. zmniejszenie mobilności potencjalnych klientów, zamknięcie granic, obawy przed zarażeniem się). Jednocześnie, bazując na swoich dotychczasowych obserwacjach, spodziewają się one spadku liczby osób odwiedzających sklepy również po ich otwarciu. Część spółek zarejestrowała już istotny spadek odwiedzalności sklepów, wobec okresu sprzed pandemii oraz brak poprawy w tym zakresie, wskazując, iż sytuacja ta może stać się stanem trwałym. W rezultacie w najbliższej przyszłości spodziewają się one zmniejszenia lub radykalnego wyhamowania popytu, który skutkować będzie spadkiem przychodów ze sprzedaży. W raportach zwrócono również uwagę na to, iż przychody uzależnione są od pogarszającej się sytuacji materialnej gospodarstw domowych, a działania promocyjne prowadzone przez konkurencję wymuszają znaczne obniżki cen⁹, co może wpłynąć na gorsze od zakładanych wyniki oraz na raportowane poziomy marż i wskaźniki.

Podobne przyczyny w tym obszarze ujawnień niepewności zidentyfikowały spółki sektora rekreacja i wypoczynek. Wprowadzone restrykcje i ograniczenia rządowe spowodowały zawieszenie realizacji wszystkich imprez turystycznych, a także konieczność zamknięcia hoteli, co skutkowało nagłą utratą przychodów ze sprzedaży. Spółki te wskazywały również na obawy związane z pogorszeniem nastrojów konsumenckich, w związku z utratą dochodów części społeczeństwa.

Według przeanalizowanych raportów, zakres i skala negatywnego wpływu pandemii w tym obszarze w znacznej mierze zależą od okresu trwania epidemii, kolejnych jej fal, obszaru występowania oraz ograniczeń z nią związanych, które to czynniki spółki uznawały za kluczową niepewność zagrażającą kontynuacji ich działalności w przyszłości. Do opisu powyższego obszaru niepewności w raportach użyto słów „znacząca niepewność związana z realizowanymi poziomami sprzedaży”, „znaczący wpływ na wyniki”, „radykalne wyhamowanie popytu”, „zahamowanie zakupów do zera”, „istotny spadek wartości rynku”, „istotny spadek odwiedzalności”.

Drugim przebadanym obszarem ujawnień w zakresie niepewności, które według spółek mogą zagrozić kontynuacji działalności, jest finansowanie. Spośród 10 raportów sektora odzież i kosmetyki w pięciu z nich wskazano na występowanie

---

⁹ W sektorze obserwowany jest trend przyspieszania i intensyfikacji działań wyprzedawczych.

niepewności związanych z finansowaniem ze źródeł obcych. Wśród spółek reprezentujących sektor rekreacja i wypoczynek oraz transport i logistyka, problem ten zidentyfikowały wszystkie analizowane jednostki.

Spółki wymieniały zarówno zagrożenia związane z realizacją dotychczasowych umów, jak i brakiem możliwości zawarcia umów zapewniających nowe finansowanie. Jednocześnie podmioty te wskazywały na potrzebę zapewnienia nowego finansowania bądź refinansowania m.in. w związku z koniecznością spełnienia kowenantów finansowych oraz wynikami potencjalnie gorszymi niż zakładane. Wśród niepewności związanych z istniejącymi umowami o finansowanie, spółki wskazywały na możliwość albo na istniejące już naruszenia warunków określonych w umowach kredytowych oraz porozumieniach z instytucjami finansującymi działalność, a także na możliwość utraty finansowania obligacjami. Zdaniem spółek, opisane kwestie spowodować mogą negatywną reakcję instytucji finansujących, nawet w sytuacji ewentualnych przesunięć w realizacji wyników. Naruszenie warunków umów i porozumień skutkować może m.in. pogorszeniem warunków finansowania zewnętrznego, uprawnieniem do wyznaczenia nowej marży przez instytucję finansującą, postawieniem części, a nawet całości wierzytelności w stan wymagalności, brakiem odnowienia, zawieszeniem bądź całkowitym wypowiedzeniem umów o finansowanie. Ponadto podmioty wskazały na możliwość utraty bądź ograniczenia limitów kupieckich przez swoich dostawców.

Trzeci przebadany obszar ujawnień w zakresie niepewności, który według raportów może zagrozić kontynuacji działalności stanowi płynność. Na niepewność tę zwróciło uwagę dziewięć spółek sektora odzież i kosmetyki (spośród dziesięciu), dwie spółki sektora rekreacja i wypoczynek (spośród trzech) oraz wszystkie spółki sektora transport i logistyka.

Wśród niepewności związanych z płynnością ujawniono możliwość bądź faktyczne wystąpienie problemów z realizacją w terminie zobowiązań wynikających z umów zawartych z kontrahentami w toku zwykłej działalności, zobowiązań z tytułu umów kredytowych, niewykupieniem obligacji, a także trudności z realizacją parametrów finansowych przyjętych w przygotowanych projekcjach. Wskazano też na niepewność związaną z możliwością niewykonania układu w toku postępowania restrukturyzacyjnego, co w przyszłości może spowodować jego uchYLENIE i natychmiastową wymagalność wszystkich wierzytelności. Do opisu powyższego obszaru niepewności, w raportach użyto określeń: „problemy z płynnością”, „pogorszenie płynności”, „obniżenie płynności”, „utrata płynności”, „niskie wskaźniki płynności”, „nieuregulowanie zobowiązań w toku zwykłej działalności”, „zwiększenie kwoty nieuregulowanych zobowiązań”, „zwiększenie ryzyka utraty płynności”, „niewypłacalność”.

Czwartym przebadanym obszarem ujawnień w zakresie niepewności, które według spółek mogą zagrozić kontynuacji działalności, jest cykl produkcyjno-logistyczny, dostawy towarów i usług. Problemy te zostały zidentyfikowane w spółkach sektora odzież i kosmetyki. Spośród dziesięciu raportów w sześciu wskazano na występowanie niepewności związanych z cyklem produkcyjno-logistycznym i dostawami towarów.

Wśród niepewności związanych z tym obszarem, ujawniono możliwość zachwiania łańcucha dostaw w krajach dostawców, w czasie epidemii. Może dojść do opóźnienia bądź wstrzymania dostaw materiałów produkcyjnych, zamknięcia fabryk, a tym samym wstrzymania produkcji. Możliwe jest pojawienie się problemów logistycznych m.in. związanych z transportem zakupionych towarów oraz ich magazynowaniem. Może to wpłynąć na czasowe wstrzymanie dostaw i negatywnie odbić się na ofercie produktowej, jej dostępności, możliwości pozyskania atrakcyjnego towaru a nawet braku towarów w sklepach.

Proces produkcyjno-logistyczny w tej branży jest długotrwały, kolekcje projektowane są z co najmniej półrocznym wyprzedzeniem. W związku z tym, szczególnie w wyniku pandemii, pojawia się niepewność związana z niedopasowaniem asortymentu do popytu, trendów modowych, zmian pogodowych, zmian i aktualnych preferencji klientów. Jednocześnie powstaje niepewność związana z przeszacowaniem lub niedoszacowaniem ilości zakupionych towarów, ale również z ich nieterminowym wprowadzeniem do sklepów. Może to prowadzić do przecen i wyprzedawania towarów przy niższych marżach, powstawania zapasów o utrudnionej zbywalności, braku możliwości zaspokojenia potrzeb klientów. Ponadto jedna ze spółek wskazała na niepewność związaną z koncentracją ryzyka kredytowego wynikającą ze współpracy z głównym dostawcą towarów (zapłacone przez jednostkę zaliczki na przyszłe dostawy oraz należności z tytułu rozliczenia zwrotów).

Pięty przebadany obszar ujawnień w zakresie niepewności, który według raportów może zagrozić kontynuacji działalności, stanowią plany finansowe, strategie, prognozy i decyzje inwestycyjne. Spośród dziesięciu raportów sektora odzież i kosmetyki w ośmiu wskazano na występowanie niepewności w omawianym obszarze. Zwróciły na nie uwagę wszystkie spółki sektora rekreacja i wypoczynek oraz transport i logistyka.

W raportach wskazano, iż bieżącą sytuację rynkową cechuje bezprecedensowa nieprzewidywalność we wszystkich aspektach życia gospodarczego. W związku z tym również oczekiwania i przewidywania zarządów obarczone są wysoką dozą niepewności. Wskazano, iż w związku z pandemią występuje niepewność co do realizacji planów finansowych (np. konieczność modyfikacji planów sprzedaży i związanych z nimi budżetów zakupu towarów), strategii, prognoz, a ich realizacja ma krytyczne znaczenie dla kontynuacji działalności, chociażby dla skutecznego wdrożenia programu restrukturyzacyjnego, utrzymania płynności czy uzyskania finansowania. Występują też opóźnienia związane z decyzjami inwestycyjnymi, a pandemia ma negatywny wpływ na potencjał rozwojowy spółek.

Szóstym przebadanym obszarem ujawnień w zakresie niepewności, które według spółek mogą zagrozić kontynuacji działalności, są umowy najmu (czynszowe). Spośród dziesięciu raportów sektora odzież i kosmetyki w pięciu wskazano na występowanie niepewności w omawianym obszarze. Wśród spółek sektora rekreacja i wypoczynek na niepewność tę zwróciły uwagę wszystkie spółki.

Spółki wskazywały na problemy związane z niemożnością dokonania przeliczeń aktywów z tytułu prawa do użytkowania oraz zobowiązań leasingowych w związku z renegocjowanymi na skutek pandemii umowami najmu i kosztami

czynszów, gdyż nie zakończono renegocjacji wszystkich umów, nie otrzymano do nich wszystkich aneksów, a analiza i przeliczenie zawartych aneksów są bardzo pracochłonne. Ponadto wskazywano na możliwość wystąpienia sporów sądowych z wynajmującymi, którzy mogą kwestionować skuteczność odstąpień od umów najmu. Część sklepów oraz biur podróży w centrach handlowych może stać się trwale nierentowna, szczególnie jeśli warunki najmu dla nich nie zostaną dostosowane do nowych realiów, co może wiązać się z koniecznością zamknięcia lub przeniesienia sklepów do innych lokalizacji.

Podsumowanie

Artykuł stanowi praktyczne studium ujawnień w zakresie kontynuacji działalności, ze szczególnym uwzględnieniem identyfikacji niepewności mogących być jej zagrożeniem, wraz z oceną, czy były one związane z pandemią COVID-19, czy też nie. Dodatkowo podjęto również próbę identyfikacji obszarów ujawnień tych niepewności.

Uzyskane wyniki badań prowadzą do wniosku, iż spośród 33 raportów spółek, w jednej z nich wskazano na brak kontynuacji działalności, a w czternastu przyjęto założenie kontynuacji działalności, wskazując jednocześnie na istnienie niepewności mogących być jej zagrożeniem. Z przeprowadzonych badań empirycznych wynika, że zdarzenia związane z pandemią COVID-19 wpłynęły na ujawnienia związane z kontynuacją działalności. Spośród spółek, które wskazały na niepewności, w dwunastu z nich ujawniono zagrożenia związane z pandemią, w siedmiu zidentyfikowano inne przyczyny.

Analiza raportów potwierdziła przewidywania Z. Fedaka (2020), że w większości jednostek skutki pandemii nie będą na tyle znaczące, aby jednostki deklarowały brak kontynuacji działalności, jednak spowodują wzrost liczby jednostek, których kierownictwo zadeklaruje kontynuację działalności ujawniając jednocześnie niepewności będące jej zagrożeniem (przed pandemią oba warianty występowały rzadko). Ponieważ można przypuszczać, że interesariusze będą zainteresowani uzyskaniem odpowiedzi na pytanie, jakie są zagrożenia kontynuacji działalności, na podstawie informacji wykazanych w raportach dokonano identyfikacji kluczowych obszarów niepewności. Przeprowadzona analiza wskazała na zwiększenie zakresu ujawnień ze względu na pandemię. Jednocześnie stwierdzono różną szczegółowość oraz sposób prezentacji dokonywanych ujawnień. Informacje dotyczące niepewności mogących zagrozić kontynuacji ujawniane były w różnych częściach raportów, zarówno w nocie objaśniającej do sprawozdania finansowego dotyczącej kontynuacji działalności, jak i w pozostałych notach (np. informujących o zdarzeniach po dacie bilansu, poświęconych wpływowi pandemii na działalność jednostki) oraz w sprawozdaniu zarządu z działalności. W niektórych spółkach niepewności ujawnił dopiero biegły rewident w raporcie z przeglądu. Ponadto sposób narracji stosowany podczas opisu może utrudniać wyciąganie wniosków przez interesariuszy. Przykładowo część spółek deklarujących kontynuację działalności przyjęła

założenie, że pandemia nie będzie trwała, a kolejnego *lockdownu* nie będzie. Sposób opisu niepewności i ich charakterystyka przeplatała się z opisem środków zaradczych, co utrudniało rozdzielenie przyczyn od skutków. Na problematykę tę zwracały wcześniej uwagę A. Karmańska i M. Łada (2019, s. 59), które w przeprowadzonym badaniu empirycznym na temat ujawniania obszarów i czynników ryzyka, stwierdziły „różnorodności: retoryki i grafiki oraz selektywności miejsca ujawnień obszarów i czynników ryzyka oraz dowolności: technik wyrazu”.

Na zakończenie należy zwrócić uwagę, że wnioskowanie na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych ma pewne ograniczenia. Po pierwsze badaniem objęto wyłącznie trzy sektory. Zgodnie z literaturą przedmiotu (Hołda, 2021; Hońko, 2020; Radlińska, 2020), rekomendacjami krajowych i międzynarodowych organizacji księgowych i biegłych rewidentów (IAASB, 2020a, 2020b; KSR, 2020; PIBR, 2020a, 2020b), a także publikacjami firm audytorskich wielkiej czwórki (KPMG, 2020) więcej sektorów zostało dotkniętych pandemią. Po drugie analiza w ramach sektora została przeprowadzona wyłącznie na podstawie raportów spółek giełdowych i to wyłącznie tych, które były kompletne i dostępne na stronach internetowych. W przypadku spółek wyłączonych z badania z powodu nieopublikowania kompletnego raportu, bądź braku jego publikacji, zapewne istnieją przyczyny tego stanu rzeczy. Autorki niniejszego artykułu są świadome, iż mogą one dotyczyć spółek, w których występuje brak bądź zagrożenie kontynuacji działalności. Uzyskane wnioski i wyniki odnoszą się wyłącznie do zbadanych raportów spółek. Po trzecie badano raporty półroczne, obejmujące skrócone sprawozdania finansowe, które podlegają jedynie przeglądowi biegłego rewidenta, czyli nie są objęte badaniem pełnym. Po czwarte badano raporty na wczesnym etapie pandemii COVID-19.

Ze względu na ograniczenia edytorskie niniejszego artykułu, nie analizowano szczegółowo raportów spółek, które deklarowały kontynuację działalności i jednocześnie nie wskazały na występowanie niepewności mogących być jej zagrożeniem. W przypadku tych podmiotów nie badano, czy spółki te ujawniły przesłanki, na podstawie których dokonały takiej oceny. Zdaniem auterek tematyka niniejszego artykułu może być też inspiracją do przeprowadzenia dalszych badań, w tym porównawczych w spółkach reprezentujących zarówno te same, jak i pozostałe sektory. Jak wskazano, niniejsze badanie przeprowadzono na wczesnym etapie pandemii COVID-19. Wpływ pandemii na działalność przedsiębiorstw może się jednak zmieniać w czasie. Sytuacja jednostek, które w raportach sporządzanych za pierwsze półrocze nie identyfikowały żadnych niepewności, może być zgoła odmienna w kolejnych okresach sprawozdawczych. Wydaje się, że tematyka ta będzie w najbliższym czasie ważna, dlatego też powyższe obserwacje powinny być monitorowane w przyszłych badaniach empirycznych. Jedną z autorek artykułu planuje przeprowadzenie dalszych badań w zakresie kontynuacji działalności oraz ujawnień w tym zakresie, w wybranych pozostałych sektorach wymienianych jako te, które potencjalnie ucierpiały wskutek pandemii COVID-19 (Aloshynskiy, Gertz, 2020; Gossling i in., 2020; Hołda, 2021; Hońko, 2020; Zhao, Kim, 2021; IAASB, 2020a, 2020b; KSR, 2020; PIBR, 2020a, 2020b; KPMG, 2020) oraz w sektorach, które nie ucierpiały wskutek pandemii.

Literatura

- Adamowicz E., Dudek S., Konat G., Majchrzak K., Ratuszny E., Walczyk K. (2020), *Konjunktura gospodarcza w Europie Środkowo-Wschodniej w dobie epidemii COVID-19*, [w:] Strojny M. (red.), *Raport SGH i Forum Ekonomicznego 2020*, 356, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, s. 11–13.
- Albitar K., Gerged A.M., Kikhia H., Hussainey K. (2021), *Auditing in times of social distancing: the effect of COVID-19 on auditing quality*, „International Journal of Accounting & Information Management”, 29 (1), s. 169–178.
- Aloshynskiy Y., Gertz J. (2020), *Analiza wpływu COVID-19 na logistykę i kierunki rozwoju polskiej branży kolejowej*, „TTS Technika Transportu Szynowego”, 27 (3–4), s. 14–19.
- Antipova T. (2020), *Coronavirus Pandemic as Black Swan Event*, [w:] *Integrated Science in Digital Age 2020*, Conference proceedings ICIS 2020, Springer Nature Switzerland AG, Cham, s. 356–366.
- Czech K., Karpio A., Wielechowski M., Woźniakowski T., Żebrowska-Suchodolska D. (2020), *Polska gospodarka w początkowym okresie pandemii COVID-19*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Fedak Z. (2020), *Kontynuacja działalności w czasie pandemii koronawirusa*, „Rachunkowość”, 5, s. 3–6.
- Gierusz J. (2005), *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości*, ODDK, Gdańsk.
- Goodell W.J. (2020), *COVID-19 and finance: agendas for future research*, „Finance Research Letters”, 35, s. 1–5.
- Gos W., Hońko S. (2013), *Próba kwantyfikacji założenia kontynuacji działalności*, „Zeszyty Naukowe. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów”, 129, s. 131–144.
- Gossling S., Scott D., Hall C.M. (2020), *Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19*, „Journal of Sustainable Tourism”, 29 (1), s. 1–20.
- Hołda A. (2021), *Kontynuacja działalności w czasie kryzysu*, „Rachunkowość”, 2, s. 64–78.
- Hońko S. (2020), *Deklaracja kontynuowania działalności przez jednostkę w czasie pandemii*, [w:] *Zamknięcie roku 2020*, Wydawnictwo „Rachunkowość”, Warszawa, s. 451–466.
- Karmańska A., Łada M. (2019), *Ujawnianie obszarów i czynników ryzyka w sprawozdaniach z działalności spółek giełdowych – obserwacje wobec zmian regulacji prawnych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 103 (159), s. 39–61.
- Krajowa Rada Biegłych Rewidentów (2019), *Krajowy Standard Badania 570 w brzmieniu Międzynarodowego Standardu Badania 570 (zmieniony) Kontynuacja działalności*.
- Krasodomska J. (2011), *Komentarz zarządu w świetle wytycznych Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 61 (117), s. 89–106.
- Kumar Mishra P. (2020), *COVID-19, Black Swan events and the future of disaster risk management in India*, „Progress in Disaster Science”, 8, s. 1–5.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2013, SKwP, IFRS Foundation, Warszawa.
- Morales L., Andreosso-O’Callaghan B. (2020), *Covid-19 – Global Stock Markets „Black Swan”*, „Critical Letters in Economics & Finance”, 1, s. 1–14.
- Szczyński M. (2020), *Epidemia koronawirusa jako wydarzenie typu „czarny łabędź”*, „Przegląd Ekonomiczny”, 20, s. 8–20.
- Taleb N.N. (2014), *Czarny Łabędź. O skutkach nieprzewidywalnych zdarzeń*, Kurhaus Publishing, Warszawa.

Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, Dz.U. z 2021 r., poz. 217 z późn. zm.
Zhao L., Kim. K (2021), *Responding to the COVID-19 Pandemic: Practices and Strategies of the Global Clothing and Textile Value Chain*, „Clothing and Textiles Research Journal”, 39 (2), s. 157–172.

Źródła internetowe

- ESMA (2020), *Public Statement. Implications of the Covid-19 outbreak on the half-yearly financial reports*, <https://www.esma.europa.eu/document/implications-covid-19-outbreak-half-yearly-financial-reports> (dostęp 20.04.2021).
- Główny Urząd Statystyczny (2021), *Produkt krajowy brutto w 2020 r. – szacunek wstępny*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/roczne-rachunki-narodowe/produkt-krajowy-brutto-w-2020-roku-szacunek-wstepny,2,10.html> (dostęp 11.06.2021).
- IAASB (2020a), *Kontynuacja działalności w obecnie zmieniającym się środowisku – Rozważania dotyczące badania w zakresie wpływu COVID-19*, https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/IAASB_Staff_Alert_Going_Concern_April_2020_PL.pdf (dostęp 20.04.2021).
- IAASB (2020b), *Usługi przeglądu śródrocznych informacji finansowych w zmieniającym się obecnie otoczeniu w związku z COVID-19*, https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/IAASB%20Staff%20Alert%20-%20Interim%20Reporting_PL.pdf (dostęp 20.04.2021).
- KPMG (2020), *COVID-19: Sprawozdawczość finansowa za 2020 rok. Perspektywa komitetów audytu*, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pl/pdf/2020/08/aci/pl-covid-19-sprawozdawczosc-finansowa-za-2020.pdf> (dostęp 20.04.2021).
- KSR (2020), *Sprawozdanie finansowe w czasie pandemii COVID-19. Rekomendacje Komitetu Standardów Rachunkowości*, file:///F:/Documents/Praca%20naukowa/Praca%20nad%20artykułem_niepewności%20zw%20z%20zagrożeniem%20kontynuacji/Literatura%20przepisy/2020%2012%2014_KSR_Rekomendacje.pdf (dostęp 20.04.2021).
- Mączyńska E. (2020), *Czym jest „Czarny Łabędź”?* <https://gazeta.sgh.waw.pl/po-prostu-ekonomia/czym-jest-czarny-labedz> (dostęp 20.04.2021).
- PIBR (2020a), *Badanie sprawozdań finansowych za 2019 rok – szczególne rozważania dotyczące KSB 570 (Z) – „Kontynuacja działalności” w warunkach pandemii koronawirusa*, file:///F:/Documents/Praca%20naukowa/Praca%20nad%20artykułem_niepewności%20zw%20z%20zagrożeniem%20kontynuacji/Literatura%20przepisy/2020%2004%2029_PIBR_Wskazówki_badanie%20i%20koronawirus_kontynuacja%20działalności_fin.pdf (dostęp 20.04.2021).
- PIBR (2020b), *Wpływ pandemii koronawirusa SARS-Cov-2 na badanie sprawozdań finansowych za 2019 rok*, https://www.pibr.org.pl/assets/meta/5142,Alert%20dla%20BR%20ws%20koronawirusa_fin.pdf (dostęp 20.04.2021).
- Radlińska K.M. (2021), *Pandemia COVID-19 implikacje dla polskiego rynku pracy*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych”, 1 (24), s. 113–126, <https://ezeszyty.wne.tu.koszalin.pl/index.php/zeszyty/article/view/161> (dostęp 20.04.2021).
- World Health Organization (2020), *Coronavirus disease 2019 (COVID-19): situation report – 82*, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331780/nCoVsitrep11Apr2020-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp 20.04.2021).